

4344.

Njältehus tillring

Njälte kallades miltj (uttalas som ty. Miltj) till människoföda användes konnjälte och i enstaka fall getnjälte. Konnjälte användes även som föda åt smågrisar och kalvar. Njälte kunde även användas till andra ändamål t. ex. som stärkingsmedel och till frättring av målade golv.

Det andra målet njälte från en nynjältehad ko blandade man upp med litet vanlig mjölk och koktes i en kruka i vattenbad eller i ugnen till en fast massa s. k. kalladans (kalvdans) Kanel och socker ihödes innan njältehus stelnade. Så länge råttan var varm åt man kall njälte till och sedan som kallt kokt njälte.

1.

Skåne

Sjögårdsh. h.

Kvinnestad.

Dingitta

Kraft

1946.

Denne råde användes aldrig som kalas-
mat, men man åt alltid den närmaste
grannen smaka.

Med söt mjölk, söt mjölk,
munnades. skummad mjölk. Den behövde
dock inte vara spenvarm: Skummad
mjölk kallades skummarmjölk - Den
kallas, som bildas på kokta mjölk kal-
lades skinj. Gräddor benämndes anting-
en fluda eller flud (spetsigt u.) flyd

Sjätosurnad mjölk kallades selvord
mjölk eller sjäcker mjölk. När den
bara var helt litet surad var den
blåsiv. Helt man såden blåsiv
mjölk "skar den si" eller "gick i en ost".
Selvord mjölk användes till människoföd.
Vill man själv bereda god såden, häll
man först något kärnmjölk i en skål,

Kvämest.

2

vilken man sedan fyllte med söt mjölk. 3
 Den var då skorpid på en natt.

Söt mjölk drödes av både vuxna och ^{kvinnor} barn. Ibland åt man s.k. mildj o brö
 d. v. s. bröd blandat i kokt mjölk. Kokt
 mjölk användes även till kall gröt.

Den vanligaste grötur kokt på mjölk
 var melgröd, (den kunde även kokas på
 vatten). sagnjölsgröt. Vid stora gårdar
 hällde man denna i stora träfiag, s.k.
dröktre.

Ölost var en rätll tillredd av kokt
 mjölk med tillsats av potatismjöl ut-
 rört i dricken. I detta smulade man
 skorpor eller bröd.

Låsom pantoffledupper (spetsigt u)
 till salt sill och potatis använde man
 korngröt.

pantoffledupa

En rätta av endast mjölk och mjöl
 samt socker och ev. kanel var videns-
 välling (vettmjöl) Bovidgegröd och bovide
välling var också vanligt. Pisengröd
 (risgrymsgröt) var alljämbart vid kalas.
 I allmänhet hade man välling till mäl-
 dag och gröt till kväll.

4.
Kvällen

bovide

På de mindre gårdarna förvarade
 man mjölken i lerkruckor. (En krucka syn-
 de i allmänhet 4 l.) Man hade vanligtvis
 få kor emedan inte sålda någon mjölk
 utan förbrukade själv all. På större går-
 dar hade man mjölken i bleckkål sk.
kyllare (bild 1), som rymde omkring 20 l.
 För att kylla mjölken, satte man lerkruckor
 i en källare med vatten i, som
 stod ute på gårdsplanen. På stora gårdar
 hade man källare i källaren, där man
 hade is i vatten.

Vid mjölkningen (mjölkten = molkta) anv- 5.
 vänta man frägnar eller bygnar spinnu.

Vår man skulle sila mjölkten hade ^{Kvämsta}
 man en si (sil) av hagnar eller plit.
 Den var ungefär 30 cm i diam. (bild 2).
 Om sjöns siltappan band man en linne-
 lapp eller annat tunt tyg. Denna lapp
 av för var gång den var använd och
 sköljdes nog. Silen sköljtes ut och
 hängdes upp på väggen utom hus till
 tork. Mjölkten silades i lerkrukor. Man
 skummade mjölkten med en vanlig mut-
 sked eller en särskild skummeskä
 (bild 3). Grädden hällades i lerkrukor,
 där den förvarades tills man fyllt till-
 räckligt att hämma.

Mjölkkrutorna skällades med soda-
 lut och lades ut till tork.

Tylare

Bild. 1

Beredning av smör.

6.

Smör kunde även tillverkas av grädde Käme
från getmjölk, men det var sällsynt.
Smöret användes på samma sätt som van-
ligt smör.

Med 'kärnor' menade man hela
redskapet. Kärnor fanns av olika storle-
kar, men den vanligaste hos små bönder-
na var $\frac{1}{2}$ to m. hög och 25 cm i diam.
Den var av trä med järnbeslag eller
gläntade pilgraver. Inuti fanns kärn-
staven, filen (bild 4.) Man kunde även
framställa smör utan kärna genom att
vispa den. Om grädden inte ville
bli till smör, smöret, berodde det i all-
mänhet på att den var för kall, varför
man hällde varmt vatten i den. Man

potat

Si'

Bild 2.

Skummeske'

12 cm i diam.

Bild 3

Kärna

Fölle

Bild 4.

kunde också värma hela kärnan. Men 7
 då man kallt vatten i grätten blev smöret
 inte riktigt bra. Det blev starkt (sannolikt) ^{Exerciser}
 Om vintern sattes grätten alltid i närheten
 av spisen innan den kärnades. Skall
 innan grätten blev smör sjunka den hastigt
 i kärnan. "Nu smöras de' snart för nu
 har floden sjunkit." — Kärnjätten
 slog man i en lekruka. Den drack
 man särskilt till polatisgröt med en
 smörlök i, smör i bolan. Svinn fick
 det som blev över av kärnjätten.

Smöret skulle sköljas i ett lufet tre ä
 fyra gånger med kallt vatten. På vintern
 ville smörbitarna ibland inte gå i kov,
 utan man fick skölja dem genom en
 sil och sedan älta dem samman. När
 vattnet blev klart var smöret färdigt att

saltas. Blev smörret inte tillräckligt 8.
 salt när det änt. ent — Korn någon ^{Körmetat}
 på besök skulle denne alltid smaka det
 nykärnade smörret på en smörgås med
 kärnmjölke till. — Smörret lades upp
 på en tallrik eller i en lerburk om
 det skulle förvaras någon längre tid.
 Tallriket lade man upp smörret med
 en kämd ske, en refflad träsked. Vid
 kalas lade man upp det i en kägla
 i en smörkopp av glasrad ler. På denna
 smörkägla gjorde man allhandas utsirau-
 den. med en sked. En sådan smör-
 kopp med smör var en spänn söt
 mjölk skulle lagas med på kalas som
 förning. (Man hade redan risgrusgröt
 med sig hem i spannen. Till de s.k. dryde
gillerna kom alla husmödrarna med
 en spänn mjölk. De kom strax efter

middagsmjölkningen och blev bjudna på
kaffe. De kallades miltjökäringar.

Man sålde smör på torget, där sk. kömetat
äggkäringar köpte nya ägg och smör
från affärer i närmaste stad. De hade
smör i stora spinkorvar.

Benämning av ost.

Ost ^{ost} (långt o) användes även
om mjölkens tjällbara ostslag. "Miltjökä-
ringar i en ost" sålde man när blåsår
miltjökäringar sig. Av ost fanns flera
sorter: södost av söt mjölk, skummel-
miltjökäring och kärnmiltjökäring. Hos bönder
om var skummelmiltjökäring den vanligaste.
Grädden togs nämligen av till smör.

Sedan löpet tillsatts blev mjölken
 snart ostad. "Vu e' di' ostad."
 Den löjrade massan kallades ostamuss Krämmel
 eller -muss. Av denna brukade man
 alltid dela ut smaskitlar innan den
 pressades ner i ostakared. Östakared Ostmassan
 togs upp med en brösked och kräma-
 des med händerna samt pressades
 sedan ner i ostakared. Botten var
 en rektangulär låda av trä med hål
 i botten och sidorna. Storleken var
 olika, den kunde f. ex vara 15 x 30 x 15 cm.
 När ostu pressades ner i ostakared
 rann vasslan, vatten, ut genom hålen.
 Någon spricka fick absolut inte finnas
 i ostu, när den var utpressad. Ostu
 fick stå i ostakared en timme, sedan
valdes, stjälptes) den upp och lades ut
 i ostakåbin, ett skåp av trä med hål

Sodost tillverkades någon gång men i så fall skulle den säljas.

Löje kallades love vilket man brukade av kalomager. Kalom slakades, när den färdigt sot mjölk. Lögerna hade då bildats små "ostar". Kalomagen och dessa ostar gjordes rena och sedan blandades ostarna med $\frac{1}{2}$ l mjölk, två spår brännvin, konjakk (kummin) och salt till en välsmakad liknande massa. Denna lades i kalomagen, som knöts samman som en påse. Alltsammans fick torka i ostakärljen ^(se sid. 71-72). Av den faste ostkaka massa, som bildades sålunda tog man vid behov en bit, som man kände ut i litet mjölk. Denna lösning, loved, tillsatte man den mjölk som man skulle göra ost av. Denna mjölk ljunkades (ljunkades) i en pärngusta.

Kvinnor.

i, som hängde på ryggen ute på gården. 12

Je mer live man hade i ost, desto ivrare, (po. ivra) starkare blev den. Krämet.

Osten skulle toka i minst 14 dagar och den skulle vändas ett par gånger dagligen.

Ost, som gjordes på sommaren kunde användas till julaost sk. gammal ost.

I relten kokte man kornmjönsgröt, s. k. vallagröd. - Den ^{nu} blivan vallen från svinn.

Någon missnövtillsättning är inte känd.